

Agata Peryt-Poreba
agataperyt@o2.pl; poreba.agata@tlen.pl
Komponent dydaktyczny stacjonarnych studiów doktoranckich
Instytut Badań Edukacyjnych
Katolicki Uniwersytet Lubelski
Lublin

Akademicka pedeutologia informatyczno-medialna przyszłych nauczycieli polonistów

Kompetencje informatyczno-medialne nauczyciela – uporządkowanie definicji

Niezbędnym, preliminarzym etapem diagnozy stanu kompetencji informatyczno-medialnych przyszłych nauczycieli jest uporządkowanie kluczowych pojęć. Również prezentacja wyników przeprowadzonego badania musi się rozpocząć od zwięzłego przedstawienia rozważań terminologicznych wraz z ostatecznymi ustaleniami. W sytuacji współistnienia wielu zróżnicowanych definicji i kategoryzacji kompetencji, badacz musi podjąć się zadania ustalenia metajęzyka, rozwikłania na potrzeby pracy istotnych rozbieżności w rozumieniu niezbędnych umiejętności składających się na omawiane kompetencje.

Należy zacząć od zdefiniowania kompetencji, które za Marią Dudzikową w niniejszym opracowaniu będą rozumiane jako zdolność do czegoś, która jest zależna zarówno od znajomości wchodzących w nią umiejętności, sprawności, jak i od przekonania o możliwości posługiwania się tą zdolnością [Dudzikowa, 1994, s. 20]. Zwłaszcza ostatni element definicji jest, zdaniem autorki, istotny – nie wystarczy sprawność korzystania z technologii informacyjnej, niezbędna jest również wiara w możliwości posługiwania się nią.

Przechodząc do definicji „kompetencji informatyczno-medialnych” należy zauważyć, że desygnaty związane ze sprawnością posługiwania się najnowszymi technologiami bywają różnie nazywane – w literaturze możemy spotkać się z kompetencjami **komputerowymi** (realne możliwości użytkowania komputerów oraz internetu na bazie posiadanej wiedzy [Górnikiewicz, 2005, s. 179]), **informatycznymi** (wyuczana, dynamiczna dyspozycja osobowościowa podmiotu, wyrażająca się w umiejętnościach posługiwania się zestawem komputerowym oraz w świadomym i odpowiedzialnym wykorzystaniu oprogramowania [Gańko-Karwowska, 2001, s. 69-73]), **medialnymi** (*harmonijna kompozycja wiedzy, rozumienia, wartościowania i sprawnego posługiwania się mediami* [Strykowski, 2004, s. 33]). O ile kompetencje informatyczne łączą się ze znajomością obsługi komputera i innego sprzętu technicznego (bazy danych, sieci komputerowe – w tym internet, poczta elektroniczna) oraz jego zastosowaniem w procesie dydaktycznym, to kompetencje medialne dotyczą raczej odbioru mediów (rozumianych jako przekaz informacji). Kompetencje komputerowe skupiają się na technicznej sprawności obsługi komputera i internetu, brakuje im ważnego elementu: postawy – wartościowania. Kompetencje informatyczne są bogatsze o aspekt świadomości i odpowiedzialności,

jednocześnie brakuje w nich wymiaru medialnego. Dlatego w omawianym zakresie najodpowiedniejsza wydaje się kontaminacja pojęć jako „kompetencji informatyczno-medialnych”.

Zdaniem autorki, kompetencje informatyczno-medialne, które powinien posiadać współczesny nauczyciel polonista – owe kompetencje będą dalej nazywane „dydaktycznymi kompetencjami informatyczno-medialnymi” ze względu na interesujące dla autorki stosowanie ich w procesie edukacyjnym – muszą być rozumiane dwutorowo (rys. 1), jako: **teoretyczne i praktyczne** [Serdyński, 2005, s. 280-284]. Wskazane jest, by obejmowały m.in. umiejętność planowania i realizacji procesu dydaktycznego z udziałem mediów, tworzenie materiałów medialnych, umiejętność doboru mediów do predyspozycji indywidualnych ucznia w zakresie zainteresowań i uzdolnień [Serdyński, 2007, s. 42].

Rys. 1. Schemat własny na podstawie: [Serdyński, 2005, s. 280-284]

Formułując definicję dydaktycznych kompetencji informatyczno-medialnych, należy mieć na uwadze kontekst, w jakim będą one potrzebne nauczycielowi poloniście. Wiedza i umiejętności z zakresu pedagogiki mediów oraz technologii informatycznej muszą być kształtowane tak, by pozwalały wykorzystywać techniczne środki dydaktyczne w procesie edukacji szkolnej [Kędzierska, 1998, s. 75-83] oraz obejmowały aspekty etyczno-prawne wykorzystania TI.

O potrzebie pedeutologii informatyczno-medialnej przyszłych nauczycieli polonistów

By nauczyciele mogli się należycie wywiązać z zadania przygotowania uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym powinni być właściwie wykwalifikowani. Kompetencje informatyczno-medialne są szczególnie ważnym składnikiem warsztatu nauczyciela XXI wieku [*Kompetencje nauczyciela...*, 2007, s. 77]. W obecnych czasach, w których nauczyciel pozbawiony możliwości wykorzystania technologii informacyjnej do prowadzenia swoich zajęć jest pozbawiony głównego środka dydaktycznego, jakim jest komputer [Sochaczewska, 2008, s. 261]. To oczywiście, że nauczyciel nie może być poza e-społeczeństwem [Sochaczewska, 2008, s. 261].

Mając świadomość wysokiego krytycyzmu współczesnych uczniów oraz bogatą ofertę możliwości technicznego wspomaganie dydaktyki, należy zauważyć, że właściwe

przygotowanie informatyczne nauczycieli nabiera dziś priorytetowego znaczenia [Tadeusiewicz, Kędzierska, 2001, s. 9]. Z faktem swobodnego i wciąż zwiększającego się dostępu uczniów do wszelakich pomocy naukowych w internecie wiąże się rosnąca rola nauczycieli w procesie dydaktycznym, a więc absolutna konieczność informatycznego ich przygotowania [Tadeusiewicz, Kędzierska, 2001, s. 10-11]. Współczesny nauczyciel musi stać się przewodnikiem uczniów po informacyjnej hiperprzestrzeni. Co za tym idzie, zmienia się rola nauczyciela, który z mentora staje się przewodnikiem w gąszczu informacji, kompetentnym animatorem wskazującym drogi do wiedzy [Siemieniecki, 1996, s. 49].

R. Tadeusiewicz i B. Kędzierska stawiają tezę, iż właściwe przygotowanie nauczycieli do realizacji zadań, jakie stawia przed nimi informacyjna rzeczywistość, stanowi *jeden z koniecznych warunków realizacji zadań, jakie stawia przed wszystkimi krajami i narodami nieuchronny (...) proces budowy przyszłego społeczeństwa informacyjnego* [Tadeusiewicz, Kędzierska, 2001, s. 7]. Podkreślić należy, że samo wprowadzenie technologii informacyjnej do programu studiów nie wystarczy – niezbędne jest łączenie wiedzy teoretycznej z działalnością praktyczną. Dopiero umiejętność kreatywnego łączenia technik informatycznych z nowoczesną wiedzą dydaktyczną warunkuje właściwe wykorzystanie coraz liczniejszych komputerów w szkołach. Aby się tak stało, komputer musi stać się dla samego nauczyciela równie naturalnym narzędziem gromadzenia i przekazywania informacji, jak książka czy notatki [Tadeusiewicz, Kędzierska, 2001, s. 10-11].

Tymczasem, rzeczywistość jest zupełnie inna. Przeprowadzone w 2005 roku badania Joanny Zauchy wskazują, że zaledwie 28% nauczycieli spotkało się podczas swoich studiów ze wskazówkami dotyczącymi sposobów wykorzystania TI w nauczaniu swojego przedmiotu. Sposobem na poprawienie tej niekorzystnej sytuacji jest wprowadzenie osobnych metodyk nauczania TI na konkretnych przedmiotach lub wydzielenie godzin w ramach dydaktyki przedmiotowej [Zaucha, 2006, s. 41]. Jest to absolutnie konieczne, bowiem niemożliwe jest efektywne kształcenie cyfrowych tubylców (*digital natives*) bez korzystania z nowoczesnych narzędzi informacyjno-komunikacyjnych [Tadeusiewicz, Kędzierska, 2001, s. 14]. Współcześni uczniowie myślą i zachowują się inaczej niż ci sprzed ery cyfrowej. Dla pokolenia sieci (*net generation*) komputer i internet stały się naturalnym środowiskiem [Kasprzyk, 2011].

Należy pamiętać, że skoro zmienia się społeczeństwo i zmienia się wiedza, zmienić się także musi nauczanie, a tradycyjnego nauczyciela zastąpić winien nauczyciel wspomagany komputerem i siecią [Goban-Klas, 2002, s. 36]. Tylko dobrze przygotowana kadra pedagogów jest w stanie poprowadzić proces edukacji, tak *aby młode pokolenie zdobyło właściwe i potrzebne umiejętności do aktywnego uczestnictwa w życiu globalnego społeczeństwa informacyjnego (...)* [Zalewska, 2005, s. 291-292]. We współczesnych realiach niezbędne staje się nowe spojrzenie na proces edukacji. Przemiany muszą dotyczyć zarówno przekazywanych treści, nabywanych kompetencji i umiejętności oraz kształtowanych postaw, jak i zmian w samej metodyce nauczania, technologiach kształcenia i w pracy pedagoga [Szymanowska, Furmanek, 2002, s. 112]. Tymczasem obecnie dużym problemem jest brak wyszkolonych nauczycieli i nawet rozwijająca się infrastruktura informatyczna nie wystarczy, bowiem główną przeszkodę w wykorzystaniu

internetu w toku zajęć szkolnych stanowią nie uwarunkowania techniczne, lecz brak umiejętności, a głównie brak zainteresowania tym medium edukacyjnym oraz ostrożne podejście do „nowinek technologicznych” ze strony nauczycieli nieinformatyków [Bilski, 2000, s. 72]. W przypadku edukacji nauczycieli chodzi o takie kształcenie, które pozwoli im w pełni wykorzystywać możliwości, jakie w szkole stwarzają komputery w zakresie modernizacji form nauczania różnych przedmiotów [Tadeusiewicz, 2001, s. 20-21], nauczanie, które jednocześnie da podstawy merytoryczne oraz przełami bariery psychiczne.

Wagę problemu kompetencji informatyczno-medialnych dostrzeżono w UNESCO i uwzględniono w wydanym w 1971 roku raporcie *Uczyć się, aby być*. Wśród 21 zasad zawartych w dokumencie wyznaczających kierunek zmian oraz działania, które mają zapewnić sukces w edukacji znaczącą rolę pełnią „dyrektywy dotyczące zastosowania w kształceniu nowych technik i technologii informacyjnych” [*Kompetencje nauczyciela*, 2007, s. 12]. Światowi eksperci uznali, że przyspieszenie uczenia się, a co za tym idzie, zwielokrotnienie jego wyników może nastąpić przy zastosowaniu nowych technik i technologii, dlatego ich stosowanie powinno stanowić pierwszy warunek realizacji innowacji pedagogicznych [Faure, 1975, s. 383].

Zdaniem teoretyków przyszłość zostanie zdominowana przez rozwój techniki i technologii komputerowej [*Kompetencje nauczyciela*, 2007, s. 12]. Nie należy jednak podchodzić do tej nieuchronnej transformacji negatywnie, bowiem jak pisze Rafał Wawer: *pedagogika jest jednym z beneficjentów rozwoju nowych technik medialnych* [Wawer, 2005, s. 359]. Szkoła przygotowuje uczniów do życia, a więc także do życia w społeczeństwie, w którym akcent zostaje przesunięty z zapamiętywania wiedzy na jej wyszukiwanie, selekcjonowanie i operowanie nią [*Kompetencje nauczyciela*, 2007, s. 11-14].

Nowym zadaniem szkoły jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym, odejście od encyklopedycznego gromadzenia wiedzy na rzecz kształtowania umiejętności wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej analizy informacji, kształcenie umiejętności żeglowania, a nie surfowania [Goban-Klas, 2004, s. 17-18].

Trzeba wyraźnie zaznaczyć, że przygotowania zawodowego w zakresie TI wymaga zarówno obecny student – przyszły nauczyciel [Perzycka, 2000, s. 665], jak i ten już aktywny zawodowo. W tej dziedzinie nie można nauczyć się czegoś raz na zawsze, dlatego też kształtowanie kompetencji informatyczno-medialnych jest niekończącym się procesem i powinno mieć całościowy charakter [Osmańska-Furmanek, Furmanek, 2001, s. 68]. Dobrze, że postulat rozwoju umiejętności korzystania z najnowszych technologii znalazł się w dokumentach regulujących kwestię rozwoju zawodowego nauczycieli, niezależnie od nauczanego przedmiotu czy etapu edukacyjnego. *Osiągnięcie przez nauczyciela określonych kompetencji w zakresie TI i ich wykorzystanie we wszystkich obszarach jego działalności profesjonalnej* [Osmańska-Furmanek, 2001, s. 64] jest wymogiem awansu zawodowego. Technologia informacyjna ze względu na swoje rosnące znaczenie w świecie współczesnym stała się narzędziem, dzięki któremu człowiek może się rozwijać i lepiej wykonywać swoje obowiązki [Zaucha, 2006, s. 41].

Kształtowanie kompetencji informatyczno-medialnych podczas studiów – zapisy prawno-oświatowe

Komputeryzacja uczelni oraz kształtowanie kompetencji studentów – w tym: przyszłych nauczycieli – to pierwszy etap niezbędnej reformy systemu edukacyjnego [Tadeusiewicz, 2001, s. 20]. Proces kształcenia nauczycieli rozpoczynających swoją pracę w szkole w pierwszych dekadach XXI wieku powinien kłaść nacisk na zwiększenie ich kompetencji informacyjnych, kształtowanie umiejętności komunikowania się za pomocą mediów, a w szczególności sieci komputerowych, nadanie większego znaczenia aspektom społecznym i etycznym w edukacji medialnej, przedstawienie edukacji informatycznej (szerzej informacyjnej) jako części nowoczesnej edukacji, zakorzenionej w kulturze masowej [Juszczak, Kwapiński, 2006, s. 26]. Tylko właściwe i odpowiedzialne kształtowanie kompetencji informatyczno-medialnych w dyspozycjach osobowościowych przyszłych nauczycieli sprawi, że będą oni skutecznie podejmować działania niezbędne do realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego w środowisku informatyczno-medialnym ucznia [Serdyński, 2007, s. 153].

We wrześniu 2003 roku Minister Edukacji Narodowej i Sportu wydał rozporządzenie, w którym bardzo ogólnikowo określono, że absolwent studiów o specjalizacji nauczycielskiej powinien posiadać przygotowanie w zakresie wykorzystywania technologii informacyjnych i komunikacyjnych w nauczaniu, a jego przygotowanie do zawodu nauczyciela ma prowadzić do nabycia kompetencji również w zakresie informacyjno-medialnym wyrażające się w umiejętności korzystania z technologii informacyjnych i komunikacyjnych oraz ich stosowaniu w nauczaniu. Dodatkowo, na podstawie propozycji M. M. Sysły z Uniwersytetu Wrocławskiego, Rada ds. Edukacji Informatycznej i Medialnej przy MEN opracowała *Standardy przygotowania nauczycieli w zakresie technologii informacyjnej i informatyki*. Dokument ten przewiduje konieczność przygotowania każdego nauczyciela w zakresie technologii informacyjnej. Powstał także *Ramowy program nauczania w zakresie technologii informacyjnej w uczelniach pedagogicznych*, opracowany dla realizacji wymienionych wcześniej *Standardów* przez Zespół Pełnomocników Rektorów Uczelni Pedagogicznych ds. Komputeryzacji Procesu Dydaktycznego. W dalszej kolejności wytyczne Rady (czyli *Standardy przygotowania nauczycieli...*) oraz *Ramowy program nauczania...* zostały uwzględnione w projekcie nowego rozporządzenia z dnia 19 marca 2004, które po podpisaniu przez Ministra Edukacji Narodowej i Sportu – już jako akt prawny – miało obowiązywać wszystkich studentów kierunków nauczycielskich rozpoczynających studia w roku akademickim 2004/2005. Tymczasem jednak tekst rozporządzenia, oczekujący na podpis Ministra Edukacji Narodowej i Sportu został usunięty ze strony internetowej [Jarosz, Pulak, 2004, s. 82].

Rok później, w rozporządzeniu z dnia 7 września 2004 roku MENiS pozostawił wyznaczenie minimalnego obciążenia godzinowego dla studentów w zakresie technologii informacyjnej w gestii uczelni wyższych – w wymiarze uzależnionym od posiadanej przez studentów wiedzy i umiejętności oraz potrzeb wynikających z zakresu kształcenia, zapewniającym przygotowanie do posługiwania się technologią informacyjną, w tym jej wykorzystywania w nauczaniu przedmiotu (prowadzeniu zajęć), umożliwiającym opanowanie wiedzy i umiejętności w zakresie określonym w rozporządzeniu

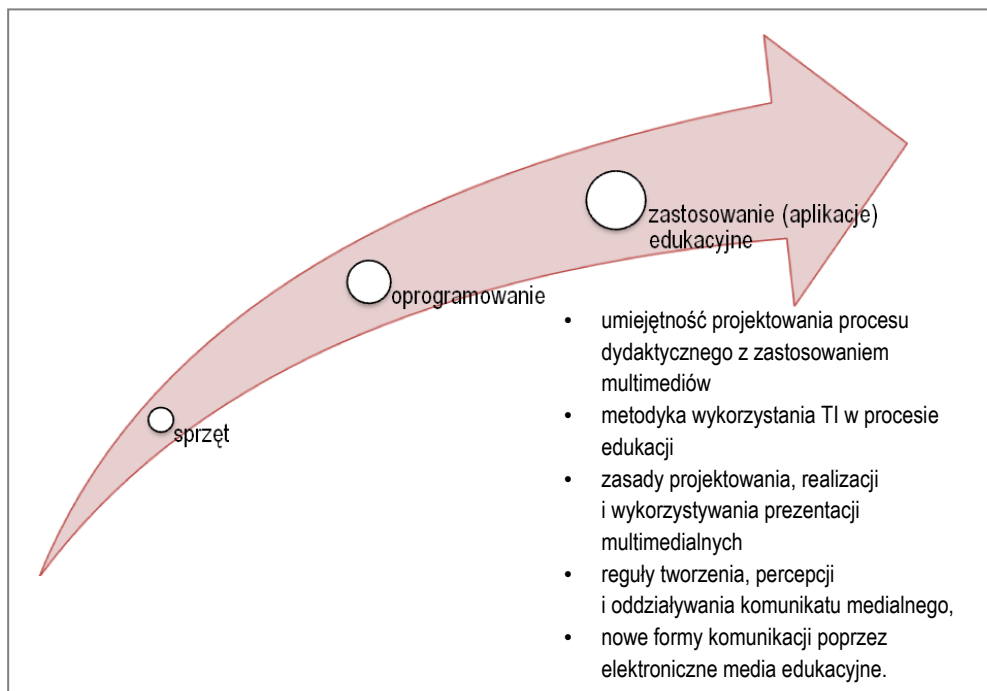
[Rozporządzenie..., 2011]. Jednocześnie nakładał na uczelnie wyższe ogromną odpowiedzialność za rzetelne osiągnięcie przez absolwentów postulowanych w standardach umiejętności [Zaucha, 2006, s. 41].

Według *Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia (...)* w sprawie kierunku *Filologia polska – studia pierwszego stopnia* z dnia 12 lipca 2007 r.: *Programy nauczania powinny przewidywać zajęcia z zakresu [...] technologii informacyjnej – w wymiarze 30 godzin, którym należy przypisać 2 punkty ECTS. Treści kształcenia w zakresie technologii informacyjnej: podstawy technik informatycznych, przetwarzanie tekstów, arkusze kalkulacyjne, bazy danych, grafika menedżerska i/lub prezentacyjna, usługi w sieciach informatycznych, pozyskiwanie i przetwarzanie informacji – powinny stanowić co najmniej odpowiednio dobrany podzbiór informacji zawartych w modułach wymaganych do uzyskania Europejskiego Certyfikatu Umiejętności Komputerowych – ECDL [Rozporządzenie..., 2011].*

Wnikliwą ocenę zajęć z TI z perspektywy 10-letniego doświadczenia przedstawiła Barbara Gocłowska z Uniwersytetu Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie. Choć jej diagnoza i obserwacje są bardzo pożyteczne, ich przydatność obniża fakt, iż są prowadzone z punktu widzenia pracownika Instytutu Fizyki – toteż akcent położony jest w nich nieco inaczej niż w przypadku spojrzenia humanisty, jednak pozostają one interesujące dla nas:

- mimo upływu dziesięciu lat i zmian technicznych nie zmieniło się podejście prowadzących w sprawie zadawania prac do wykonania w domu – choć dziś dostęp do komputerów i internetu jest ogólny, nadal niewielu wykładowców stosuje tę formę pracy,
- reakcje studentów na zajęcia na uczelni („w czasie tych jednych zajęć nauczyliśmy się więcej niż przez rok w szkole”) pokazują słabość programów szkolnych,
- zajęcia z TI pomagają studentom uwierzyć w swoje możliwości, poznać narzędzia, które ułatwią im życie (poczta elektroniczna, programy antywirusowe) [Gocłowska, 2005, s. 193-199].

Zdaniem W. Osmańskiej-Furmanek oraz M. Furmanka można wydzielić trzy główne, powiązane ze sobą hierarchicznie, obszary istotne dla kształtowania kompetencji informatycznych pedagogów, które należy kształtować w układzie hierarchicznym, z zachowaniem struktury spiralnej procesu kształcenia. Ważne jest, aby pamiętać o tym, że najbardziej istotne dla nauczycieli są kompetencje z zakresu zastosowań TI w działalności zawodowej (rys. 2) [Osmańska-Furmanek, Furmanek, 2001, s. 66-68].

Rys. 2. Schemat kształtowania kompetencji informatycznych pedagogów na podstawie: [Osmańska-Furmanek, Furmanek, 2001, s. 66-68]

Oprócz przekazania przyszłym nauczycielom konkretnych wiadomości i wypracowania pożądanych umiejętności, wskazane jest także wykształcenie w nich postawy pozytywnego nastawienia do TI [Osmańska-Furmanek, Furmanek, 2001, s. 66-68]. Podsumowując, za finalny efekt kształcenia informatycznego na poziomie studiów należałoby uznać swobodne, celowe i adekwatne stosowanie nowych technologii informacyjnych w praktycznym działaniu w swojej dziedzinie [Osmańska-Furmanek, Furmanek, 2001, s. 69].

Wejściowe kompetencje informatyczno-medialne studentów drugiego roku studiów licencjackich specjalności nauczycielskiej na kierunku filologia polska – badania, analiza wyników, wnioski

Edukacja z zakresu informatyki i technologii informacyjnej towarzyszy dzisiaj uczniom w szkole podstawowej, gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej. Pozwala to wysnuć wniosek, że zajęcia z TI na studiach powinny być kontynuacją zajęć z poprzednich etapów edukacyjnych, a prowadzący je ma prawo spodziewać się, iż niedawni absolwenci szkół średnich posiadają określone kompetencje z zakresu technologii informacyjnej. W celu weryfikacji tej hipotezy, autorka skonstruowała, a następnie przeprowadziła wśród studentów drugiego roku filologii polskiej, studiów licencjackich test badający ich

kompetencje wejściowe. Jednak z uwagi na zagadnienie podejmowane w opracowaniu, szczegółowej analizie poddano wyniki nie wszystkich 56 ankiet, ale 40 kwestionariuszy wypełnionych przez studentów specjalności nauczycielskiej. Zagadnienia i pytania oparto na wymaganiach Europejskiego Certyfikatu Umiejętności Komputerowych. Zaprezentowany niżej opis przedstawia wyniki badań znajomości podstawowych pojęć informatycznych, skrótów klawiaturowych oraz najpopularniejszych programów (Word, Excell i Power Point) niedawnych absolwentów szkół średnich, obecnych studentów – przyszłych nauczycieli.

Kwestionariusz ankiety składał się z części badającej opinię nt. pożądaných kompetencji nauczycielskich oraz części badającej samoocenę kompetencji informatyczno-multimedialnych (w zakresie wiedzy teoretycznej, znajomości skrótów klawiaturowych, podstaw posługiwania się arkuszem kalkulacyjnym i narzędziami do tworzenia prezentacji multimedialnych). Wśród 40. ankietowanych ze specjalności nauczycielskiej (jest 34. studentów realizujących wyłącznie specjalność nauczycielską, 5. łączących specjalizację edytorską i nauczycielską oraz jeden student łączący specjalność nauczycielską i specjalizację krytycznoliteracką) znalazło się 2. mężczyzn i 38 kobiet. Najwięcej osób (60%) pochodzi ze wsi, 15% pochodzi z małego miasta (do 50 tys. mieszkańców) oraz po 5 osób ze średniego (50-100 tys. mieszkańców) i dużego (powyżej 100 tys.) miasta.

Na wszystkie dziesięć pytań zebrani mogli odpowiadać w pięciostopniowej skali (od +2 do -2, czyli ++ tak, + raczej tak, 0 nie mam zdania, - raczej nie, -- nie). Na pierwsze z nich – czy nauczyciel języka polskiego powinien umieć obsługiwać edytor tekstu? – 82,5% ankietowanych odpowiedziało, że tak. Pozostałe 7 osób odpowiedziało, że raczej tak. Wynik wskazuje na wysoką świadomość niezbędności edytora tekstu w pracy polonisty. Niższy stopień przydatności przyniosło pytanie o obsługę programu graficznego – zdaniem zaledwie co czwartego ankietowanego jest ona wysoce wskazana, a niemal 70% ankietowanych wskazało na umiarkowaną przydatność tej umiejętności. Kolejne pytanie podzieliło ankietowanych – tyleż samo uważa, że obsługa arkusza kalkulacyjnego jest raczej potrzebna poloniście, co nie ma zdania na ten temat. Ponad czwarta część uważa, że jest to umiejętność niezbędna. Jeśli chodzi o narzędzie do tworzenia prezentacji multimedialnych, 80% studentów wskazało posługiwanie się nim jako wysoce przydatne w pracy szkolnego polonisty. Obsługę e-mail jako niezbędną wskazało dziewięciu na dziesięciu badanych, a pozostali wskazali ją jako potrzebną. Jeszcze wyższy wskaźnik przydatności przyniosło pytanie o obsługę internetu (92,5% – tak). Kolejne pytania przyniosły niższe wyniki – zdaniem co trzeciego studenta polonista nie musi umieć tworzyć stron internetowych. Tylko co dziesiąty wskazuje na wysoką przydatność tej umiejętności. Umiejętność programowania nie jest przydatna polonistom zdaniem niemal połowy ankietowanych (45%), taki sam wynik osiągnęła znajomość budowy zestawu komputerowego jako umiejętność średnio potrzebna. Ostatnie pytanie – o umiejętność znajdowania w internecie informacji na zadany temat – przyniosło następujący wynik: 85% dla „niezbędna” i 15% – średnio potrzebna.

Z grupy pytań sprawdzających teoretyczną wiedzę nt. hardware zostaną przytoczone tylko te, w których wskaźnik błędu był wyjątkowo wysoki lub niski. Wszyscy studenci wiedzą, że powiększenie pamięci RAM polepszy wydajność komputera, 97%, że pendrive to urządzenie przenośne zawierające pamięć nieulotną typu Flash, używane do przenoszenia

danych, a 92,5%, że koń trojański to typ wirusa. Niestety, jedynie co drugi student wie, że nazwą pliku wykonywalnego jest test.exe (nie: test.xls ani test.pdf), co trzeci wie, czym jest podcast, a tylko co czwarty student zna budowę adresu e-mail.

Kolejna część sprawdzała znajomość podstawowych skrótów klawiaturowych – należy zauważyć, że ponad 10% ankietowanych pominęła tę część, a jedynie trzech studentów udzieliło stuprocentowo poprawnych odpowiedzi – były to trzy studentki, dwie pochodzące ze wsi i jedna z małego miasta.

Tak niskie wskaźniki *response rate* oraz dobrych odpowiedzi ilustrują problem nieposługiwania się przez przyszłych nauczycieli skrótami, które są znacznym ułatwieniem przy obsłudze wielu popularnych programów komputerowych, jak: edytor tekstu, arkusz kalkulacyjny czy prezentacja multimedialna.

Na pytania z zakresu arkusza kalkulacyjnego Excell odpowiadali wszyscy, jednak uzyskane wyniki pokazują, że wiedza na temat programu jest znikoma. 40% ankietowanych nie wie o możliwości wykorzystania funkcji wariancji. Połowa studentów błędnie uznaje za fałszywą informację o możliwości wstawienia wykresów kołowych, co sugerować może brak umiejętności opracowywania jakichkolwiek wykresów przy użyciu narzędzia. Trzech na czterech ankietowanych nie wie, że Excell umożliwia formatowanie danych.

Jeżeli chodzi o narzędzie tworzenia prezentacji multimedialnych (PowerPoint), niemal połowa ankietowanych nie zna możliwości wstawiania filmów, a blisko 80% nie wie nic na temat opcji dołączania ani drukowania notatek w programie. To bardzo wysoki wynik, zwłaszcza, że w pracy szkolnego polonisty posługiwanie się notatkami tworzonymi do prezentacji daje nowe możliwości. Niecałe 20% ankietowanych zna funkcję dołączania komentarza głosowego.

Ostatnia część opierała się na dziewięciu pytaniach prawda-falsz. Co trzeci ankietowany nie wie, ile bajtów to kilobajt oraz, że przypisy w edytorze tekstu nie muszą być wstawiane na dole strony. Cieszy fakt, iż dziewięciu na dziesięciu ankietowanych zdaje sobie sprawę z faktu, że zawartość załączników z wiadomości elektronicznych nie zawsze jest bezpieczna. To pozwala sądzić, że są świadomi zagrożeń czyhających w sieci. Zdaniem ponad 85% informowanie o internetowych źródłach (tzw. netografii) jest obowiązkiem prawnym, co jest wynikiem dosyć satysfakcjonującym, choć nadal pozostaje 15%, które dopuszcza się kradzieży własności intelektualnej z internetu. Niestety, około 40% ankietowanych uważa pojemność płyty za jej najważniejszą cechę (zapominając o równie ważnej szybkości przesyłu danych).

Pytanie zamykające ankietę dotyczyło samooceny kompetencji informatyczno-medialnych w skali ocen akademickich (2-5) i przyniosło bardzo pesymistyczny wynik: 3,4 – jedynie dwie osoby wystawiły sobie ocenę bardzo dobrą. Przyszli nauczyciele bardzo nisko oceniają swoje kompetencje w zakresie znajomości i używania TI, co w sytuacji ich niedalekiej pracy z dziećmi epoki cyfrowej nie nastraja optymistycznie i wymaga natychmiastowych zmian.

Próba skonstruowania modelu informatycznego kształcenia nauczycieli języka polskiego w zakresie wykorzystania narzędzi TI w procesie dydaktycznym

Doświadczenia zebrane podczas prowadzenia semestralnego kursu technologii informacyjnej (autorka w II semestrze roku akademickiego 2010/2011 prowadziła dwie

grupy ćwiczeń dla II roku stacjonarnych studiów licencjackich na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II) zainspirowały autorkę do próby opracowania modelu kształcenia kompetencji informacyjno-medialnych wśród studentów filologii polskiej. Niewielka liczba godzin kursu powoduje, że trzeba je wykorzystywać w sposób niezwykle efektywny. Należy jednak pamiętać, że *pedagog nie będzie prawdziwym informatykiem, lecz może starać się wykorzystać komputer (...) do wspomagania nauczania swego przedmiotu* [Juszczak, Kwapuliński, 2006, s. 9-10].

Konieczne jest również uwzględnienie programu nauczania przedmiotu, który na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II zakłada, że studenci filologii polskiej, którzy, niezależnie od wybieranej specjalizacji kierunkowej, powinni być przygotowani do pracy z wykorzystaniem nowych technologii. Wprowadzane są podstawowe pojęcia (terminologia) z zakresu informatyki i teleinformatyki. Omawiane są budowa i funkcje zestawu komputerowego wraz z urządzeniami dodatkowymi (drukarki, skanery) oraz rodzaje i sposoby użytkowania przenośnych nośników danych (płyty CD-R, CD-RW, pendrive, twarde dyski przenośne). Podejmowane są kwestie wykorzystania internetu jako źródła informacji (portale i strony internetowe, internetowe bazy danych, wirtualne biblioteki). Przewiduje się także zapoznanie słuchaczy z programami do obsługi poczty elektronicznej. Technologia informacyjna rozumiana jako istotny składnik warsztatu pracy współczesnego człowieka przewiduje posługiwanie się oprogramowaniem użytkowym wspomagającym przygotowanie materiałów (m.in. Word i/lub Writer), prezentacji multimedialnych (Power Point i/lub Impress) i baz danych (Excell i/lub Calc). Poruszane są także kwestie etyczno-prawne wynikające ze swobodnego dostępu do internetu, podstawowe zagadnienia prawa autorskiego (nielegalne oprogramowanie, własność intelektualna) oraz kwestie bezpieczeństwa i higieny pracy przy komputerze.

Edytor tekstu – Writer jest znany studentom w podstawowym stopniu. Choć fundamentalne funkcje tego narzędzia nie są dla nich nowością (wstawianie numerów, zmiana orientacji stron, stosowanie przypisów), to korzystanie z bardziej zaawansowanych opcji wymagało wyjaśnienia i ćwiczeń – chodzi np. o korzystanie z korespondencji seryjnej, wstawianie automatycznego spisu treści. W ankiecie końcowej studenci postulowali zwiększenie ilości godzin ćwiczeń z edytora tekstu i sugerowali zmianę na bardziej popularnego Worda.

Mało znany polonistom okazał się arkusz kalkulacyjny Calc. Już na etapie formatowania danych pojawiły się pierwsze trudności, prawdziwym zaś problemem stał się dobór i formatowanie wykresów. Zdaniem autorki może się to wiązać z przewagą uzdolnień humanistycznych i niechęcią do zagadnień matematycznych wśród polonistów.

Narzędzie do tworzenia prezentacji multimedialnych było dla większości studentów proste w obsłudze, widać było dużą samodzielność w tworzeniu i edytowaniu slajdów, choć trzeba przyznać, że aspekt poprawności prezentacji wymaga zwrócenia uwagi studentów. Reguły wdrażane podczas samodzielnego przygotowywania kilku prezentacji w ciągu semestru zaowocowały i podczas kolokwium zaliczeniowego studenci na ogół bez trudu formułowali zasady opracowywania efektywnych prezentacji multimedialnych (wymieniając przemyślany układ treści i obiektów dodatkowych, dobór kolorystyki czcionki oraz tła, racjonalne korzystanie z efektów graficznych, informowanie o bibliografii, w tym netografii).

Lista umiejętności kształtowanych na semestralnych zajęciach dla przyszłych nauczycieli polonistów słusznie, zdaniem autorki, zawiera: obsługę edytora tekstu, arkusza kalkulacyjnego, narzędzia do tworzenia prezentacji multimedialnych, a także innych aplikacji przydatnych w pracy dydaktycznej. Warto poświęcić czas i uwagę wybranemu edytorowi grafiki, narzędziom do tworzenia elektronicznych map myśli i narzędziom pomiaru dydaktycznego (np. HotPotatoes).

W zakresie edytora tekstu należałoby skoncentrować się na formatowaniu tekstu i elementów dodatkowych (wykresów, tabel, rysunków), korespondencji seryjnej i zapisywanie dokumentów w formacie PDF. Z kolei arkusz kalkulacyjny wymaga ćwiczeń z zakresu formatowania danych, wykorzystywania popularnych funkcji (suma, średnia itp.) i opracowywania wykresów.

W narzędziu do tworzenia prezentacji multimedialnych należałoby skoncentrować się na uświadamianiu studentom zasad doboru elementów i stosowania prezentacji jako tła – a nie jako podstawy – wystąpienia. Większą uwagę trzeba poświęcić efektywnemu dodawaniu elementów graficznych, filmowych i dźwiękowych.

Inne przydatne narzędzia, warte zaprezentowania studentom na zajęciach to:

- bazy danych (grupowanie danych dotyczących np. gromadzonych cytatów),
- GoogleDocs (umożliwia wspólną pracę nad materiałami zamieszczonymi w sieci – dokumentami tekstowymi, arkuszami kalkulacyjnymi, rysunkami czy prezentacjami),
- prezzi.com (służący do tworzenia prezentacji w Internecie, z możliwością fokusowania),
- edytor grafiki (podstawowa obróbka plików graficznych – np. GIMP),
- elektroniczna mapa myśli (łączenie elementów graficznych i tekstowych, wstawianie hiperłączy, aktywizacja dwóch półkul mózgowych),
- HotPotatoes (lub inne narzędzie do tworzenia materiałów dydaktycznych, które można umieszczać w sieci i drukować).

Należałoby także (np. przy użyciu metody WebQuest'u) przyjrzeć się stronom internetowym, które mogłyby być przydatne w pracy nauczyciela języka polskiego (czasopisma, biblioteki online, portale i serwisy edukacyjne etc.). To pozwoliłoby przygotować studentów do świadomego, krytycznego i wartościującego odbioru komunikatów medialnych – czyli wykształcenia ludzi kompetentnych medialnie [Strykowski, 2004, s. 38]. Zajęcia poświęcone stronom WWW służącym polonistom zaowocowały sporządzeniem listy przydatnych witryn wraz z ich oceną merytoryczną i techniczną, dokonaną przez samych studentów. Wartościowym zagadnieniem okazały się związki kultury i internetu (np. hipertekst, proza i poezja internetowa, netart, zagadnienia języka w internecie). Kwestią, której nie można pominąć jest netykieta. Jej znajomość jest niezbędna, aby być świadomym i kompetentnym członkiem globalnego społeczeństwa sieciowego. Autorka uznaje za swój osobisty sukces wypracowanie u studentów zwyczaju pisania wiadomości elektronicznych zgodnie z internetowym *savoir-vivrem* (wpisywanie adekwatnego tematu wiadomości, podpisywanie się, stosowanie odpowiednich formuł zwrotu do adresata etc.).

Zgodnie z zasadą, iż umiejętności dezaktualizują się o wiele wolniej [Juszczak, Kwapuliński, 2006, s. 8] należy skupić się na kształtowaniu umiejętności, a nie przekazywaniu wiedzy. Autorka ma świadomość, iż badanie i opracowywanie modeli oraz

zakresów kompetencji informatyczno-medialnych w zmieniającej się dynamicznie rzeczywistości jest niezwykle trudne [Serdyński, 2007, s. 150] i wymaga dopasowania do aktualnej sytuacji. Ponadto, zdaniem Sokratesa najszybciej starzeje się ludzka wdzięczność, ale musimy pamiętać, że wiedza informatyczna starzeje się jeszcze szybciej (prawo Moore'a). Kształcenie informatyczne nauczycieli musi mieć zatem charakter ustawiczny [Migdalek, 2001, s. 7].

Reasumując, przygotowanie studentów – przyszłych nauczycieli polonistów – do wykorzystywania najnowszych technologii w edukacji jest jeszcze w powijakach. Choć władze uniwersytetów zgodnie z zapisami prawnymi wprowadziły przedmiot technologie informacyjne nie jest on jeszcze na wystarczająco wysokim poziomie. Zmianie muszą bowiem ulec wszystkie etapy kształtowania kompetencji informatyczno-medialnych, ponieważ w obecnej sytuacji nauczyciele akademicy nie mają często możliwości nadbudowywania wiedzy z zakresu TI i łączenia jej z procesem dydaktycznym, gdyż studentom brakuje elementarnych wiadomości i umiejętności. Warto byłoby przeprowadzić badania oceniające kompetencje uczniów po drugim (szkoła podstawowa), trzecim (gimnazjum) i czwartym (szkoła ponadgimnazjalna) etapie edukacyjnym i zdiagnozować, w jaki sposób ulepszyć proces edukacji TI tak, aby miał on charakter narastający i na poziomie szkół wyższych skupić się na wskazywaniu studentom możliwości wykorzystywania komputerów w przyszłej pracy zawodowej.

Literatura

- Bilski D.: *Przygotowanie uczniów do korzystania z Internetu w średniej szkole ogólnokształcącej*. [W:] *Media a edukacja*. Pod red. W. Strykowskiego. Wydaw. eMPI2, Poznań 2000
- Dudzikowa M.: *Kompetencje autokreacyjne – czy i jak są możliwe do nabycia w toku studiów pedagogicznych*. [W:] *Ewolucja tożsamości pedagogiki*. Red. H. Kwiatkowska. Wydaw. IHNOiT, Warszawa 1994
- Faure E.: *Uczyć się, aby być*. Tłum. Z. Zakrzewska. Wydaw. PWN, Warszawa 1975
- Gańko-Karwowska M.: *Kompetencje informatyczne studentów pedagogiki wczesnoszkolnej*. [W:] *Pedagogika i informatyka*. Red. A. W. Mitas. Wydaw. Politechniki Śląskiej w Katowicach, Cieszyn 2001
- Goban-Klas T.: *Edukacja wobec pokolenia SMSu*. [W:] *Media a edukacja w dobie integracji. Program i tezy*. Pod red. W. Strykowskiego. Wydaw. eMPI2, Poznań 2002
- Gocłowska B.: *Wpływ mediów na poziom jakości kształcenia*. [W:] *Media i metody wspomagające jakość kształcenia*. Red. K. Jankowski, B. Sitarska, C. Tkaczuk. Wydaw. Akademii Podlaskiej, Siedlce 2005
- Górnikiewicz J.: *Kompetencje nauczycieli akademickich w opinii studentów – na przykładzie studentów WSH w Pułtusku i Uniwersytetu w Białymstoku*. [W:] *Kompetencje zawodowe nauczycieli i jakość kształcenia w dobie przemian edukacyjnych*. Red. R. Gmoch, A. Krasnodębska. Wydaw. Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2005

- Jarosz B., Pulak I.: *O potrzebie wprowadzenia standardów nauczania technologii informacyjnej oraz edukacji medialnej na kierunkach nauczycielskich i pedagogicznych*. [W:] *Komputer w edukacji*. Pod red. nauk. J. Morbitzera. Wydaw. Nauk. AP, Kraków 2004
- Juszczak S.: Kwapiński J.: *Podstawy informatyki. Wybrane zagadnienia dla pedagogów*. Wydaw. Śląskiej Wyższej Szkoły Zarządzania im. gen. Jerzego Ziętka, Katowice 2006
- Kędzierska B.: *Przygotowanie nauczycieli do wykorzystania metod i technik komputerowych w procesie kształcenia*. „Edukacja” 1998, nr 3
- Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*. Red. W. Strykowski, J. Strykowska, J. Pielachowski. Wydaw. eMPI2, Poznań 2007
- Migdalek J.: *Przedmowa*. [W:] *Informatyczne przygotowanie nauczycieli. Dylematy kształcenia ustawicznego*. Red. B. Kędzierska i J. Migdalek. Wydaw. Rabid, Kraków 2001
- Osmańska-Furmanek W., Furmanek M.: *Technologia informacyjna jako narzędzie w procesie rozwoju zawodowego nauczyciela*. [W:] *Informatyczne przygotowanie nauczycieli. Dylematy kształcenia ustawicznego*. Red. B. Kędzierska i J. Migdalek. Wydaw. Rabid, Kraków 2001
- Perzycka E.: *Media a kompetencje edukacyjne nauczycieli języka polskiego*. [W:] *Media a edukacja*. Pod red. W. Strykowskiego. Wydaw. eMPI2, Poznań 2000
- Wawer R.: *Dydaktyczna animacja komputerowa – nowoczesny środek dydaktyczny*. [W:] *Media i metody wspomagające jakość kształcenia*. Red. K. Jankowski, B. Sitarska, C. Tkaczuk. Wydaw. Akademii Podlaskiej, Siedlce 2005
- Rozporządzenie MENiS z dnia 7 września w sprawie standardów kształcenia nauczycieli*.
- Serdyński A.: *Dydaktyczne kompetencje medialne – ważny obszar kompetencji informatyczno-medialnych nauczycieli informatyki*. [W:] *Diagnoza pedagogiczno-psychologiczna wobec zagrożeń transformacyjnych*. Red. Wenta K.: Perzycka E. Wydaw. Uniwersytetu Szczecińskiego „Kwadra”, Szczecin 2005
- Serdyński A.: *Kompetencje informatyczno-medialne nauczyciela*. Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2007
- Siemieniecki B.: *Skutki powszechnego stosowania komputerów w edukacji*. [W:] *Perspektywa edukacji z komputerem*. Red. B. Siemieniecki. Wydaw. Adam Marszałek, Toruń 1996
- Sochaczewska P.: *Kompetencje informatyczne i medialne nauczyciela*. [W:] *Kompetencje współczesnego nauczyciela*. Red. Kazimierz Żegnałek. Wydaw. Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, Warszawa 2008
- Strykowski W.: *Kompetencje medialne: pojęcie, obszary, formy kształcenia*. [W:] *Kompetencje medialne społeczeństwa wiedzy*. Red. W. Strykowski, W. Skrzydlewski. Wydaw. eMPI2, Poznań 2004
- Szymanowska E., Furmanek M.: *Pedagog wobec technologii informacyjnych w edukacji*. [W:] *Media a edukacja w dobie integracji. Program i tezy*. Pod red. w. Strykowskiego. Wydaw. eMPI2, Poznań 2002

Tadeusiewicz R.: *Internet i komputery w nauczaniu – nadzieje i obawy*. [W:] *Informatyczne przygotowanie nauczycieli. Dylematy kształcenia ustawicznego*. Red. B. Kędzierska i J. Migdałek. Wydaw. Rabid, Kraków 2001

Tadeusiewicz R., Kędzierska B.: *Informatyczne przygotowanie nauczycieli – edukacyjny slogan czy niezbywalna konieczność realizowanej reformy?* [W:] *Informatyczne przygotowanie nauczycieli. Dylematy kształcenia ustawicznego*. Red. B. Kędzierska i J. Migdałek. Wydaw. Rabid, Kraków 2001

Zalewska M.: *Technologia informacyjna w edukacji – zagrożenia*. [W:] *Kompetencje zawodowe nauczycieli i jakość kształcenia w dobie przemian edukacyjnych*. Red. R. Gmoch, A. Krasnodębska. Wydaw. Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2005

Zaucha J.: *Technologia informacyjna w nauczaniu przedmiotów – metodyka wykorzystania TI jako standard kształcenia nauczycieli*. [W:] *Informatyczne przygotowanie nauczycieli. Kompetencje i standardy kształcenia*. J. Migdałek, M. Zajac. Wydaw. Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2006

<http://e.kul.lublin.pl/q/sale.html?op=10&zid=248751> [dostęp 08.06.2011]

http://www.bip.nauka.gov.pl/_gAllery/23/47/2347/30_filologia_polska.pdf [dostęp 3.06.2011]

<http://www.nauczyciele.mos.krakow.pl/index.php?id=1&p=news,168,show,257> [dostęp 04.01.2011]

<http://www.up.krakow.pl/ktime/ref2004/jarpulak.pdf> [dostęp 16.05.2011].